

שלוש מדינות לשני עמים - יוזמה תל אביבית לשלום אזורי

(טיוטא להערות)

ד"ר עפרה גרייצר/ אפריל 2010

הנחות-יסוד

- 1) מצע השיחות הישראלי-פלשתיני הנוכחי, מבוסס על מתווה מיושן ועל תפישת מציאות לא רלבנטית. למעשה, מתווה זה נכשל פעם אחר פעם, ויש לבחון הכשלוך באופן ביקורתי.
- 2) השוני התרבותי-חברתי-פוליטי בין האוכלוסיה הפלשתינית בעזה, לבין האוכלוסיה הפלשתינית ביהודה ושומרון, אינו מאפשר הקמת ישות פלשתינית מדינית אחודה ויציבה לאורך זמן.
- 3) הקמת ישות מדינית עצמאית לפלשתינים אינה בעיה ייחודית למרחב הארץ ישראלי, אלא משפיעה ומקרינה גם על היציבות הפנימית במדינות ערביות שכנות לישראל (מצרים, ירדן ולבנון).
- 4) המרחב הארץ-ישראלי הינו מרחב אקולוגי רצוף אחד (בין החברות הישראלית והפלשתינית מתקיימים יחסים סימביוטיים, ראו את ספרו של יובל פורטוגיל/ יחסים מוכלים להרחבה בנושא זה) ששירתו המלאכותית לצרכים פוליטיים, תאיים על קיימותו לאורך זמן, על כלל מימדיו (כלכלי, חברתי, סביבתי...).
- 5) "יחסים מוכלים" - הישות הפלשתינית הינה במונחים רבים בבואה של החברה הישראלית ומדינת ישראל. טיב היחסים בין החברה הישראלית לחברה הפלשתינית, מקרין לא רק על מדיניות החוץ של ישראל, אלא גם על מדיניות הפנים שלה בנוגע לאזרחי ישראל הערביים, ועל זהותה כמדינה יהודית-דמוקרטית. על כן, יש לבחון את הסיפורים המדיניים שייקבעו מתוך רגישות זו.
- 6) הזמן האסטרטגי עובד לרעת ישראל. המציאות אינה סובלת את הואקום שיצרו חוסר-ההחלטיות והפסיביות מצד הנהגתה. מה שבן-גוריון, ובמידה מסוימת יצחק שמיר, יכלו לעשות בזמנם (בן-גוריון הותיר סוגיות לא פתורות במוצהר לדורות הבאים, שמיר מחוסר-ברירה), אינו קביל בדורנו.

מה השתנה? מגמות אסטרטגיות מתהוות

- 1) מתיחות חמאס/ פת"ח מונעת לכידות פלסטינית. למתיחות זאת היבטים תרבותיים, דתיים, כלכליים וחברתיים נוסף על התחרות הפוליטית. למעשה, חמאס ופתח מדמיינים פנים כמעט מנוגדים למדינה פלשתינית עתידית. ערפאת הצליח בחייו לגשר על פער זה, אך אש"ף אינו מייצג יותר בלעדית את הקול הפלשתיני, למרות שהוא הישות החתומה על ההסכמים עם ישראל;
- 2) החלטת מצרים לבנות חומה בין שטחה לבין רצועת עזה כתוצאה ממבצע 'עופרת יצוקה', מצביעה על הכרעתה להתנתק מאחריות לגורל הפלשתינים ברצועת עזה, כמו גם למנוע אפשרות לספק "עתודות קרקע" לישות העזתית מחצי-האי סיני. העולם מותח ביקורת חריפה על הסגר שמנהלת ישראל מול עזה למרות ההתנתקות ונסיגת כוחות צה"ל מהשטח, אך אינו דורש ממצרים, שכנתה של רצועת עזה, ל"שחרר את המצור" מגבולה;
- 3) תכנית סלאם פיאלד לעצמאות פלשתינית בשנת 2011, הגם שמנוגדת לעמדת עבאס, דורשת נקיטת עמדה ופרו-אקטיביות מצד ישראל בחתירה לעיצוב מרחב אזורי באופן שמיטיב עימה;
- 4) הבעיה הפלשתינית הינה כלל-אזורית ואינה מסתכמת במרחב של ארץ-ישראל: המניפסט הפוליטי החדש של חיזבאללה מסוף 2009, מצביע למשל על מצוקותיו בהקשר הפנים-לבנוני. הפלשתינים מהווים כ-10 אחוז מאוכלוסיית לבנון, חיים בתנאים קשים במחנות-פליטים, נעדרי מעמד אזרחי, נמצאים במתיחות עם הפלגים הלבנונים ומהווים נטל על החברה הלבנונית. הפלשתינים מהווים רוב מוחלט באוכלוסיית ירדן. האיסלם הקיצוני נוסח חמאס וגי'האד איסלמי בעזה, מאיים על המשטר החילוני-מערבי במצרים ועל משטרי מדינות ערביות מתונות באזור;
- 5) נשק גרעיני מוצא דרכו למדינות חתרניות שאינן דבקות בכללי-משחק 'מערביים'. האיסלמיות שביניהן כורכות את עמידתן המתנצחת בסכסוך הישראלי-פלשתיני, מה שהופך את מדיניות-החוץ והבטחון של ישראל למורכבות עוד יותר;
- 6) הלך הרוח הבינלאומי אינו מסביר פנים לישראל בעת הזו: עמדתו של אובמה כלפי ישראל, חוסר-תאימות בין תרבות דמוקרטית-מערבית לבין רוב באו"ם, קריסת פרדיגמת GWOT (מלחמה גלובלית בטרור) ואבולוציה של האנטישמיות הקלאסית לתצורה של אנטי-ציונות/ישראליות - מכשילים את שאיפתה של ישראל להפוך לשחקן משמעותי עולמי מבחינה כלכלית ותרבותית.
- 7) מצוקה סביבתית/אקלימית גוברת חוצת-גבולות מדיניים, לצד נדירות משאבים באזור, מזמינים פתרונות חוצי-גבולות מדיניים לטובת המרחב כולו.

עקרונות למתווה 2010

- 1) שלוש מדינות לשני עמים: לצד מדינת ישראל, ישכנו מדינת 'עזה' בדרום, בשליטת חמאס, ומדינת 'פלשתיין' במזרח. ירדן ומצרים ישולבו בהסדרים במתכונת מוסכמת ויוותרו על חלקים משטחן בהתאמה כדי לייסד את הישגיות החדשות במרחב.
- 2) "שלום אזרחי" תחילה - שיחות הקירבה והמשא ומתן יחלו מנקודת-מבט אזרחית: ייצוב האקולוגיה, אחריות משותפת לשימוש במשאבי-טבע, למניעת זיהום סביבתי, לפיתוח תשתיות אנרגיה, תחבורה ותקשורת. התקדמות בערוצים הללו תיצור דינמיקה חיובית בין החברות ותאפשר הגעה לדין בנושאי 'הליבה' ממקום אחר (לדוגמא - השותפות המפתיעה בין מתנחלים, פלשתינים וארגונים ירוקים בעתירה נגד תוואי הגדר באזור וולאג'ה/ נחל רפאים, אפריל 2010).
- 3) יוקמו צוותים משותפים לבחינת הסדרים פוליטיים יצירתיים להסדרת המרחב, שישקפו לא רק את המציאות הגיאוגרפית, אלא גם את היבטיה הדמוגרפיים, התרבותיים, הכלכליים והחברתיים כאמור.
- 4) הגדרה מחודשת של ינושאי הליבה בדגש על 'קיימות הישגיות הפלשתיניות העתידיות' - היחסים הרצויים בין כלכלות המדינות; הסדרי תנועה במרחב; הסדרי התיישבות במרחב; הסדרי בטחון (כולל היתכנות של הצבת כוח בינלאומי). זאת משום שהכרזה על עצמאות פלשתינית ללא יכולת משילות דה-פקטו, תנציח את חוסר-היציבות באזור.
- 5) יש לפתור את היעדר הסימטריה בין ישראל כמייצגת האינטרסים היהודיים, לבין הפלשתינים שאינם יכולים לייצג את מכלול האינטרסים המוסלמים והנוצרים. עתידם של המקומות הקדושים לשלושת הדתות, חופש הפולחן והבטחת נגישות לחקר העבר בכלים מדעיים (ארכיאולוגיה), צריכים לידון בנפרד מהמשא ומתן הישראלי-פלשתיני, לאור נסיון העבר וקריסת הסטטוס-קוו בהקשר זה.